

Katalog abstraktů

(řazeno abecedně dle příjmení prvního autora/ autorky příspěvku)

**konference
Životní dráhy
z kvantitativní a kvalitativní perspektivy**

Příjmení	Jméno	Panel	Stránka
Bartošová	Michaela	Kvalitativní perspektiva I	20
Čapková	Klára	Kvantitativní perspektiva II	5
Červinková	Alice	Kvalitativní perspektiva II	6
Dudová	Radka	Key note I	3
Fafejta	Martin	Kvalitativní perspektiva II	7
Formánková	Lenka	Kvantitativní perspektiva III	15
Fučík	Petr	Kvantitativní perspektiva I	8
Hasmanová Marhánková	Jaroslava	Kvalitativní perspektiva III	9
Hašková	Hana	Kvantitativní perspektiva III	10
Hirschová	Marta	Kvantitativní perspektiva I	11
Hrešanová	Ema	Kvalitativní perspektiva I	12
Hrušková	Martina	Kvalitativní perspektiva III	13
Hündlová	Lucie	Kvantitativní perspektiva I	14
Kreidl	Martin	Kvantitativní perspektiva II	5
Křížková	Alena	Key note I	3
		Kvantitativní perspektiva III	15
Linková	Marcela	Kvalitativní perspektiva II	6
Maříková	Hana	Kvantitativní perspektiva II	16
Paloncyová	Jana	Kvantitativní perspektiva II	21
Pařízková	Alena	Kvalitativní perspektiva III	17
Petrová Kafková	Marcela	Kvantitativní perspektiva III	18
Skasková	Pavla	Kvalitativní perspektiva I	19
Slepičková	Lenka	Kvalitativní perspektiva I	20
Šťastná	Anna	Key note II	4
		Kvantitativní perspektiva II	21
Trousil	Michal	Kvalitativní perspektiva III	22
Vohlídalová	Marta	Kvantitativní perspektiva II	16
Voštová	Kamila	Kvalitativní perspektiva II	23
Vránková	Karolína	Kvalitativní perspektiva I	24
Zábrodská	Kateřina	Kvalitativní perspektiva II	25

Key note I:

Kvalitativní přístup ve studiu životních drah

Radka Dudová a Alena Křížková

Studium životních drah se rozvíjelo v minulých čtyřiceti letech jako oblast zkoumání lidských životů mezi narozením a úmrtím v průsečíku různých vědeckých disciplín. K rozvoji life-course přístupu v sociologii přispěl rozvoj kvantitativních sociologických šetření, zejména longitudinálních panelových výzkumů, a nových statistických metod. Přesto v této oblasti měly od samého počátku místo i kvalitativní metody výzkumu – a zejména v 80. letech minulého století došlo k jejich rychlému rozvoji. V přednášce nastíníme vývoj výzkumu životních drah v sociologii, s důrazem na přínos kvalitativních metod a technik sběru dat a analýzy. Zkoumání „životních příběhů“ umožňuje odhalit nejen sekvence jednotlivých událostí v lidském životě, ale zejména vysvětlit a porozumět významům, které lidé těmto událostem ve svém životě přiřkládají, a způsobům, jakým interpretují své zkušenosti a skládají je do smysluplných příběhů. Kvalitativní přístup zároveň poskytuje možnost odhalit hlubší kauzální souvislosti mezi jednotlivými životními událostmi, a rozhodnutí, která jim předcházela či je následovala. Popíšeme některé z kvalitativních metod, které mohou být ve výzkumu životních drah použity, a budeme charakterizovat jejich silné a slabé stránky. Metodologii biografického vyprávění pak zasadíme do kontextu feministické epistemologie a přiblížíme jak proces sběru dat tak i jejich analýzu. Jedním z cílů feministické epistemologie je snaha dát hlas těm skupinám, které jsou obětí společenské marginalizace a znevýhodnění a tyto výzkumy tak mohou upozornit na útlak žen ve společnosti a ukázat, že se nejedná o individuální problémy, ale o celospolečenské fenomény. Zkoumání životních a pracovních drah přiblížíme na příkladu biografického výzkumu žen v České republice a budeme prezentovat knihu *Pracovní dráhy žen v České republice*, která vyjde v roce 2011 v nakladatelství SLON.

Radka Dudová vystudovala sociologii na Filozofické fakultě UK a na Université Paris 5 – René Descartes v Paříži. V roce 2007 získala na FF UK titul Ph.D. na základě disertační práce *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Od září 2001 působí v Sociologickém ústavu AV ČR jako odborná pracovníce oddělení Gender a sociologie. V letech 2008 až 2010 pracovala jako postdoktorandka v Department of Political Science na univerzitě v Leidenu v Nizozemí. Ve své odborné práci se zaměřuje na problematiku změn v současné rodině, na postavení žen a mužů na pracovním trhu a na analýzu veřejných politik a institucí, které ovlivňují genderové vztahy ve společnosti. Publikovala v časopisech *Sociologický časopis*, *Czech Sociological Review* a *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Je autorkou knihy *Otcovství po rozchodu rodičovského páru* a editorkou knihy *Nové šance a rizika: Flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*.

Alena Křížková je vědecká pracovníce a vedoucí oddělení Gender & sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Vystudovala sociologii na Fakultě sociálních věd UK. Vědecké články o kombinaci pracovního a rodinného života a genderových vztazích na trhu práce, v organizacích, managementu a podnikání publikovala v časopisech *Sociologický časopis*, *Czech Sociological Review*, *European Sociological Review*, *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, *Teorija in Praksa* a *Fórum sociální politiky*. Je autorkou knihy *Životní strategie žen a mužů v řízení (a) podnikání* (2007, SOÚ AV ČR, v.v.i.), spoluautorkou knih *Pracovní dráhy žen v České republice* (vyjde 2011, SLON/SOÚ AV ČR, v.v.i.), *Management genderových vztahů. Postavení žen a mužů v organizaci* (2004, Management Press) a spolueditorkou knih *Práce a péče* (2008, SLON), *Mnohohlasem* (2006, SOÚ AV ČR, v.v.i.) a *Sexualizovaná realita pracovních vztahů* (2006, SOÚ AV ČR, v.v.i.). Pracuje také jako národní expertka pro genderovou rovnost v zaměstnání a v sociálním začleňování pro Evropskou komisi. Alena Křížková spoluzakládala časopis *Gender, rovné příležitosti, výzkum* a je členkou ediční rady časopisu. V roce 2009 získala cenu Otto Wichterleho pro vynikající mladé vědecké pracovníky Akademie věd ČR.

Key note II: Možnosti studia životních drah z pohledu kvantitativních empirických šetření

Anna Šťastná

V posledních desetiletích se ve společenských vědách rozvíjejí specifické statistické metody, které se zaměřují na výzkum životní dráhy jedince. Při studiu životních drah založeném na analýze kvantitativních longitudinálních a panelových dat se v sociálních vědách využívá řada metodických postupů. Analýzy sledující životní trajektorie jedinců jsou založené na sekvenční analýze a sledování posloupnosti stavů, ze kterých se v určitém časovém období tato trajektorie sestává. V analýzách, kde je vedle časového rozměru nutné respektovat také hierarchickou povahu dat, je možné využít víceúrovňové modelování.

Hojně využívaným přístupem je analýza historie událostí (event history analýza), jejíž postupy umožňují sledovat časování základních životních událostí a studovat faktory, které výskyt daných událostí ovlivňují. Činí tak prostřednictvím výpočtu rizika, že u jedince nastane sledovaná událost.

Příspěvek se zaměří především na koncepci analýzy historie událostí s cílem seznámit s těmito metodami širší odbornou veřejnost. Budou představeny základní principy analýzy a její metody, stejně tak jako praktické ukázky interpretace takovýchto výsledků. Budou nastíněny také různé vědní oblasti, ve kterých je možné analýzu historie událostí aplikovat, ale také nezbytná vstupní data a datové zdroje, ze kterých je v české sociologii možné čerpat.

Anna Šťastná absolvovala studium na Filozofické fakultě UK (obor sociologie) a Přírodovědecké fakultě UK (obor demografie). V průběhu magisterského i doktorského studia absolvovala studijní stáže zaměřené na metody statistické analýzy dat výběrových šetření se zaměřením na analýzu historie událostí nejprve na IDUP-Institut de Démographie de l'Université Paris I-Panthéon-Sorbonne, Paříž (únor – červen 2003), poté na Max Planck Institute for Demographic Research – International Max Planck Research School for Demography, Rostock (říjen 2006 – březen 2007). Od roku 2004 působí ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. v pracovní skupině rodinné politiky s odborným zaměřením na rodinnou politiku, demografické chování a sociologii rodiny.

Vliv struktury rodiny původu na vstup do manželství, kohabitaci a plození dětí

Klára Čapková a Martin Kreidl

Vzhledem k narůstajícímu počtu nesezdaných soužití, oddalování vstupu do manželství, nebo nárůstu počtu těch, kdo se rozhodnou manželství neuzavřít přesto, že dojde k narození jednoho nebo více dětí, je potřeba položit si otázku, co stojí v pozadí těchto trendů a na jaké relevantní proměnné bychom se v rámci kvantitativního empirického výzkumu v oblasti životních drah měli zaměřit. V našem příspěvku bude představen probíhající výzkum vlivu struktury rodiny původu na pozdější životní strategie týkající se osobního a rodinného života, tedy vlivu struktury rodiny na načasování a opakování vstupu do nesezdaného soužití, vstupování do manželství a plození dětí v rámci nově ustavovaných rodinných struktur. Za metodologický nástroj jsme si zvolili analýzu přežití v diskrétním čase s konkurujícími si riziky, která umožňuje sledovat sekvenci a načasování důležitých přechodů v průběhu životní dráhy jedince. Pro analýzu jsou použita data pro Českou republiku z první vlny longitudinálního výzkumu Generation and Gender Survey, který je součástí mezinárodního programu Generation and Gender Programme.

“Vlastní laboratoř”: profesní dráhy a mateřství v biovědách

Alice Červinková a Marcela Linková

Název příspěvku odkazuje k eseji Virginie Woolf Vlastní pokoj, k místu, které v materiálním i symbolickém smyslu slova umožňuje ženám profesionální a intelektuální naplnění. Je to místo, kde žena není pouze pro jiné, ale kde má možnost uskutečňovat své vlastní nápady a plány. Tento genderovaný topos vztahujeme k životním drahám žen ve vědě, konkrétně v experimentálních laboratorně ukotvených vědách.

V současné době dochází k výrazným proměnám v organizaci vědecké práce (viz např. Ziman 2000, Nowotny et al 2001, Shore 2008). Ačkoliv se tyto proměny týkají všech oblastí vědeckého bádání, laboratorní vědy mají svá specifika založená na úzkém navázání vědecké práce na konkrétní místo – laboratoř – a zároveň je charakterizuje vysoká míra mobility a kompetice. V příspěvku se budeme zabývat souvislostmi mezi akademickými drahami žen a mateřstvím. Budeme sledovat jednak proměny organizace vědecké práce od dynastických k dynamickým laboratořím, které v ČR probíhají v posledních deseti letech, a jednak proměňující se ideologie mateřství a s nimi související děláni mateřství (mothering). Analýzou těchto proměn chceme prozkoumat implikace, které proměny v obou oblastech mají na kariérní uplatnění žen v dnešních biovědách.

Většina výzkumu kariérních drah následují „objektivní“ výzkumnou tradici neboli takovou, která se zaměřuje na zkoumání proměnných, nebo „subjektivní“ výzkumnou tradici, která se naopak orientuje na osobní úroveň (viz například Sturges 1999). My tyto přístupy ponecháváme stranou a místo toho stavíme na metodologických základech vědních studií, tj. uskutečňování (enactment) a rekurzivité (Law 1994; Mol 1998). V tomto přístupu jsou kariéry neustále dělány, utvářeny a přetvářeny, aktéry a sítěmi, ve kterých se tito aktéři nacházejí. Kariéra tedy není něco, co se lidem stane, ale něco, co sami neustále skládají a rozkládají.

Naše analýzy staví na datech ze dvou výzkumných projektů, KNOWING (6. RP, Evropská komise) a Bariéry (NPVaVII, MŠMT) a projektu Národní kontaktní centrum – ženy a věda (EUPRO, MŠMT). Konkrétně se jedná o hloubkové individuální a skupinové rozhovory, dále studium relevantních dokumentů a pozorování.

Literatura:

- Hermanowicz, Joseph C. (2009) *Lives in Science: How Institutions Affect Academic Careers*. University of Chicago Press, pp. 323.
- Hermanowicz, Joseph C. (2007) “Argument and Outline for the Sociology of Scientific (and Other) Careers.” *Social Studies of Science* 37(4): 625-646.
- Hermanowicz, Joseph C. (1998) *The Stars Are Not Enough: Scientists - Their Passions and Professions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Law, John. (1994). *Organizing modernity*. Oxford: Blackwell.
- Mol, Annemarie (1998). „Ontological Politics. A Word and Some Questions” *The Sociological Review* 46 (3): 74–89
- Nowotny, Helga et al. (2001) *Re-Thinking Science. Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty*. Oxford: Polity.
- Cris Shore. (2008). “Audit Culture and Illiberal Governance: Universities and the Politics of Accountability”. *Anthropological Theory* 8 (3): 278-298.
- Sturges, Jane (1999). “What it means to succeed: Personal conceptions of career success held by male and female managers at different ages.” *British Journal of Management* 10: 239–252.
- Ziman, John (2000) *Real Science: What it Is and What it Means*. Cambridge University Press.

Otcovství coby životní dráha?

Martin Fafejta

Jestliže mateřství naplněné primárně péčí o děti lze v rámci současných diskurzů (stále ještě) chápat jako určující část životní dráhy, otcovství bývá v rámci stávajících diskurzů uznáno za životní dráhu primárně skrze živitelskou funkci, tedy skrze práci a kariéru. Zároveň se nejen v případě žen-matek, ale stále častěji i v případě mužů-otců mluví o nutnosti sladování rodinných a pracovních povinností. Toto sladování ovšem neznamená totéž. Zatímco u žen je prioritní péče o děti, muž je vnímán spíše jako domácí pomocník: i přes požadavek sladování je identita ženy-matky dána skrze mateřství, identita muže-otce skrze jeho práci. Pečující otcovství coby primární naplnění životní dráhy je v naší společnosti stále přehlíženo, ač se dnes mluví o aktivním otcovství jako o novém typu a zdroji mužské identity.

Aktivní (pečovatelské) otcovství není sociálně, ani individuálně chápáno jako skutečná, časově plnohodnotná naplnění životní dráhy. Od mužů málokdo (včetně jejich partnerek) očekává, že budou pečovat o děti stejnou měrou jako matky, a proto to otcové většinou ani nedělají. Úplně jiná situace nastává v případech střídavé péče, kdy oba rodiče pečují o dítě stejným dílem. Nakolik je v této situaci otci umožněno prezentovat se jako pečovatel, který přizpůsobuje svůj pracovní výkon a kariérní růst starosti o děti? Například požadavky kladené na akademickou práci s pečovatelským rodičovstvím nepočítají. Například nejnovější požadavek k habilitacím platný na FF UP – absolvovat minimálně tříměsíční badatelský pobyt v cizině, diskriminuje rodiče pečující o děti určitého věku, především tedy matky, ale dotýká se i některých otců.

Příspěvek vychází z výzkumů týkajících se otcovství a poznatky z nich získané staví do kontextu mé vlastní (autobiografické) zkušenosti otce-sociologa majícího děti ve střídavé péči. Do jaké míry se může muž, od něhož se v určitý moment jeho životní dráhy automaticky očekává určitý vědecko-akademický růst, prezentovat primárně jako pečující otec? Nakolik je otcovská sebeprezentace v momentě, kdy se tento růst zpomaluje, přesvědčivá? Do jaké míry se muž může primárně chápat jako otec a až poté jako vědec a akademik, aniž by tím utrpělo vlastní sebevnímání a sebehodnocení? Jak vnímá muž-akademik, který plnohodnotně pečuje o děti, svou životní dráhu v momentě, kdy by měl dosahovat určitého profesního vrcholu, to vše v kontextu okolností, jakými mění jeho životní dráhu institut střídavé péče?

K tvorbě textu volím autoetnografický přístup. Ten je možno zvolit, když se sociologova každodenní životní zkušenost střetává s rigiditou sociálního řádu – tuto zkušenost lze vlastně vnímat jako formu zúčastněného pozorování (a ve skutečnosti nemůžeme jako sociologové pominout osobní zkušenosti takto získané, ač to ve svých pracech ne vždy přiznáváme). V širším kontextu je nutno zdůraznit, že vše, veškeré naše čtení a zkoumání, interpretujeme skrze svou vlastní zkušenost. Jodi Kaufmann mluví o „autoteoretické interpretaci“, kdy „každý text, který čteme, je interpretován a přepisován skrze naši vlastní biografii a naše autobiografie je přepisována v momentě, kdy ji čteme skrze různé texty“.

V autoetnografickém přístupu nejde o generalizaci vlastní zkušenosti, snahou je ukázat realitu určitých sociálních procesů a struktur, se kterými se sociolog potýká. Z metodologického hlediska se tato metoda může zdát podezřelá, ale potýká se s podobnými problémy jako jiné kvalitativní metody – ani v nich nelze zobecňovat; interpretace výpovědí komunikačních partnerů je závislá na vlastní (autobiografické) zkušenosti výzkumníka; ač se není možno plně spolehnout na výpovědi komunikačních partnerů (z důvodu mezer v paměti, neupřímnosti atd.), lze z jejich výpovědí získat sociologicky relevantní data, analyzuje-li výzkumník svá zjištění v rámci již existujících dat a teorií – a i autoetnografický přístup musí konfrontovat svůj pohled s daty a teoriemi.

Představy o životních drahách mladé generace

Petr Fučík

Príspevek predstaví výsledky ze tří vln panelového výzkumu zaměřeného na rodinné postoje a chování mladé generace (panel PARO 2008, 2009, 2010 realizovaný v rámci Institutu pro výzkum reprodukce a integrace společnosti). Cílem dílčí části tohoto projektu byl popis představ mladých lidí o budoucích životních drahách s ohledem na tranzice partnerského a rodinného života. Součástí výzkumu byla sekce věnovaná časování událostí, v níž jsme se respondentů ve věku 15 – 17 let ptali na jejich představu o časování některých životních zlomů, jimiž jsou: samostatné bydlení, společné bydlení s partnerem, sňatek, rodičovství, nástup do zaměstnání. Také jsme se ptali na předpokládaný počet dětí. Jako všechny prospektivní otázky jsou samozřejmě i tato data ryze subjektivní a zatížena výraznými interpretačními omezeními, nicméně dávají nám alespoň hrubý obraz toho, jak mladá generace uvažuje o své budoucí životní dráze. Naším cílem tedy byla deskripce těchto životních drah a druhým cílem: a) jejich porovnání v širším generačním kontextu b) nalezení determinant, ovlivňujících tyto představy. Empirický materiál pochází zejména z výzkumu PARO 2008, 2009, dále Generace 2006, doplněný o data z vitálních statistik ČSÚ. Teoretický rámec našich analýzy budou tvořily teorie individualizace a destandardizace životního cyklu. Vedle deskriptivního zpracování představ o životních drahách výsledky analýzy ukazují na vznik specifického neinstitucionalizovaného období v životních drahách mezi opuštěním role závislého dítěte (vlastní ekonomické osamostatnění) a převzetím rolí definovaných závazkem (sňatek a zejména převzetí vlastní rodičovské role). Zatímco z nedávných historických dat víme, že toto období téměř neexistovalo, v současných demografických datech je patrné jeho značné rozšiřování. Ve výsledcích našeho výzkumu je patrný velmi častý předpoklad několikaletého období nezávaznosti, které se v představách současné mladé generace rozšiřuje až na celou mladší dospělost (přibližně mezi 20. – 30. rokem života). Domníváme se, že tato zjištění jsou podstatná pro kontext zkoumání ostatních fenoménů, jako je tzv. singlovství, či nesezdaná soužití.

Odchod do důchodu v kontextu předchozí genderované životní biografie

Jaroslava Hasmanová Marhánková

Příspěvek se zaměřuje na významy, které jednotlivci připisují odchodu do důchodu. Prostřednictvím analýzy 40 biografických rozhovorů s lidmi staršími šedesáti pěti let identifikuje různé interpretace změn, které s sebou odchod do důchodu přináší, a postoje, jež k němu jednotlivci zauímají. Tyto postoje jsou interpretovány v kontextu předchozí životní biografie a s ohledem na různé sociální pozice jednotlivců. Příspěvek se zaměřuje především na gender jako na kategorii výraznou měrou ovlivňující způsob, jak se jednotlivci k této tranzici i životnímu stylu v důchodu jako specifické fázi života vztahují. Příspěvek ukazuje, že v kontextu genderovaných biografii představuje odchod do důchodu tranzici, která v závislosti na genderu přináší odlišné změny, jimž jsou s ohledem na předchozí životní zkušenost připisovány rovněž odlišné významy. Ačkoliv není možné hovořit o tom, že by všechny ženy jako skupina či muži jako skupina, sdíleli stejnou životní zkušenost, či že by jejich biografie sledovaly totožnou dráhu, byli jako aktéři identifikovatelní s určitým genderem vystaveni specifickým podmínkám a očekáváním, které ovlivnily rovněž způsob, jakým se vztahují k odchodu do důchodu. Příspěvek se prostřednictvím analýzy biografických rozhovorů snaží poukázat na genderované vzorce individuálních biografii, které následně ovlivňují způsob, jakým se k odchodu do důchodu jednotliví aktéři vztahují. Zároveň vyzdvihuje vzájemnou provázanost významů, které odchodu do důchodu jednotlivci připisují, a jejich životního stylu po odchodu z trhu práce.

Návraty matek na trh práce

Hana Hašková

Česká republika patří v evropském srovnání mezi země s největším negativním vlivem mateřství na zaměstnanost žen (European Commission 2008). Někteří autoři a autorky tuto situaci vysvětlují preferencí dlouhodobé péče o děti v domácnosti (např. Valentová 2006). Jiní autoři a autorky však upozorňují na situační podmíněnost preferencí a voleb, a dále identifikují bariéry návratu českých matek na pracovní trh (např. Křížková et al. eds. 2008; Křížková et al. 2011; Sirovátka a Bartáková 2008). Ve svém příspěvku zmapuji, jak se v české společnosti proměňovala délka mateřské péče o předškolní děti v domácnosti, a identifikuji některé z faktorů, které ovlivňují její délku. Dále mne zajímá, zda vedl současný vývoj k dalším, méně zjevným dopadům na zaměstnanost matek. Soustředím se tedy nejen na analýzu toho, kdy se ženy vrací na trh práce, ale také toho, v jakém pracovním režimu se vrací. K analýze využiji datový soubor Životní dráhy 2010 (4000 respondentů; SOÚ AV ČR a CVVM 2010).

Literatura:

European Commission. 2008. *Indicators for Monitoring the Employment Guidelines Including Indicators for Additional Employment Analysis 2008 Compendium*. European Commission DG ESAEO.

Křížková, A., R. Dudová, H. Hašková, H. Maříková, Z. Uhde (eds.). 2008. *Práce a péče*. Praha: SLON.

Křížková, A., H. Maříková, H. Hašková, L. Formánková. 2011. *Pracovní dráhy žen v České republice*. Praha: SLON (v tisku).

Sirovátka, T., H. Bartáková. 2008. „Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky.“ Pp. 63-96 in T. Sirovátka, O. Hora (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice/Brno: František Šalé - Albert.

Valentová, M. 2006. „Postoje k opatřením týkajícím se rodiny a rovnováhy pracovního a rodinného života (mezinárodní srovnání).“ Pp. 165-202 in T. Sirovátka et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: František Šalé/ Albert.

Jsou vzdělanostní šance determinovány počtem sourozenců a strukturou rodiny?

Marta Hirschová

Tématem předkládaného příspěvku je diferenciací studijních drah na úrovni druhé vzdělanostní tranzice v kontextu počtu sourozenců a struktury rodiny. Konkrétně se zaměřuji na to, jak se liší šance jedince na zahájení akademické studijní dráhy (čtyřleté gymnázium) v závislosti na tom, kolik má dítě sourozenců a v jakém typu rodiny žije. Ačkoliv v české společnosti došlo v posledních dvaceti letech k významnému snížení počtu dětí v rodině, můžeme zároveň pozorovat určitý paradox, a to v důsledku měnícího se charakteru rodinného uspořádání a vzniku nových forem struktury rodiny. Jedním z možných vysvětlení tohoto „rozporu“ může být vzrůstající počet smíšených rodin a jejich strukturní variabilita. Právě u smíšeného typu totiž můžeme evidovat zvýšení počtu dětí v rodině, kdy mohou žít v jedné domácnosti zároveň vlastní, nevlastní i napůl-vlastní sourozenci. Předmětem analýzy je ověření předpokladu, že určitý typ rodiny v kombinaci s dalšími faktory způsobuje substantivní rozdíly v počtu sourozenců, a to v konečném důsledku vede k diferencí šancí na zahájení akademické studijní dráhy. Prostřednictvím binární logistické regrese zjišťuji, jak se liší šance jedince na studium čtyřletého gymnázia v závislosti na počtu sourozenců a typu rodiny. Zmíněnou analytickou strategií rovněž ověřuji alternativní paradigma výzkumu sourozeneckých konstelací - možnost, že kauzální efekt počtu sourozenců na úspěchy ve vzdělávacím procesu je zkreslen nepozorovanou heterogenitou a působením společné příčiny. Sestavený tranzitivní model - zaměřený na přechod z primárního na sekundární vzdělanostní stupeň - testuji na průřezových datech české frakce mezinárodního projektu PISA z let 2000 a 2009.

Porod jako přechodová událost a porodní zkušenosti českých žen

Ema Hrešanová

Z hlediska sociálních věd stojí porod v jádru sociálního života. Ten je jím nevyhnutelně podmíněn jak na mikro úrovni života jednotlivců, tak na meso úrovni rodinného života a stejně tak i na makro úrovni celých společností. Vzhledem k biologické povaze lidské reprodukce je pak porod zcela zásadní událostí právě v kontextu životních drah samotných žen, tělesně zakoušících porod, neboť významně ovlivňuje a pozměňuje jejich pojetí sebe sama a vlastní identitu. Porod je hraniční životní událostí, která i v moderních společnostech vykazuje znaky přechodového rituálu (např. Davis-Floyd 1992). Ve svém příspěvku představuji analytickou perspektivu, jež nahlíží na porod jako na významnou přechodovou událost.

Mým hlavním cílem je však ukázat, jak událost porodu prožívaly samotné ženy. Představuji proto analýzu porodních zkušeností přibližně čtyř desítek žen, které rodily v druhé polovině minulé dekády v různých českých porodnicích. Soustředím se především na rozmanitou subjektivitu rodiček, jíž tato porodních narativa odráží.

Příspěvek staví na poznacích dvou odlišných výzkumných projektů: jednak na etnografickém výzkumu dvou porodnic, v rámci něhož jsem provedla polostrukturované rozhovory s celkem 32 ženami po porodu. Dále vycházím z analýzy osmi narativních rozhovorů. Ty jsem provedla v rámci druhého výzkumného projektu, v jehož rámci se zaměřuji na proměnu identity žen ve vztahu ke zdravotnickým institucím v kontextu občanské společnosti.

Literatura:

Davis-Floyd, R. 1992. *Birth as an American Rite of Passage*. University of California Press.

Genderová perspektiva subjektivně vnímané kvality života u osob nad 60 let

Martina Hrušková

Příspěvek se zabývá zmapováním subjektivně vnímané kvality života občanů nad šedesát let, kteří žijí v malém městě, jež je zde pro účely výzkumného šetření vnímáno jako město s 3000 - 6000 obyvateli. Vymezení si klade za cíl odlišit tento prostor od života vesnice - městský životní způsob je více anonymní, neosobní a účelový, narůstá počet fyzických kontaktů na úkor sociálních, klesá počet osobních vztahů, naopak stoupá počet vztahů profesionálních. Sběr primárních dat pro účely deskripce subjektivního vnímání kvality života probíhal v období prvního čtvrtletí roku 2011. Klád si za cíl zjistit, zda skutečně existuje rozdílný pohled muže a ženy na „život po šedesátce“, jež často především v souvislosti s ukončením pracovních aktivit znamená zlomový bod v životě dospělého jedince. Demografické stárnutí populace, které je typické růstem relativního zastoupení osob nad 60 let, posouvá do popředí obecného zájmu právě parametry kvalitního života tak početné skupiny obyvatelstva. Mezi staršími lidmi v důsledku vyšší naděje dožití převažují ženy a jejich podíl se ve vyšších věkových kategoriích ještě zvyšuje. V důsledku toho starší ženy žijí bez partnera častěji než starší muži. Důležité je nejen zohlednění převažujícího počtu žen ve vyšších věkových kategoriích, ale zejména rozdílných potřeb, zájmů, rizik a specifík obou pohlaví v jednotlivých oblastech života. V souvislosti s cílem šetření byla odvozena výzkumná otázka, zda cílová populace vnímá změnu v kvalitě života po přechodu do životní fáze pracovní neaktivity (či snížené pracovní aktivity). Pokud ano, existují zde významné rozdíly z hlediska pohlaví? Pro sběr primárních dat bylo použito kvantitativní výzkumné strategie, metody dotazování, techniky dotazníku; otázky bylo možné shrnout do následujících okruhů: zdravotní stav, sociální vztahy s okolím, rodinné vztahy, finanční situace, volnočasové aktivity, životní prostředí. Pro potřeby interpretace dotazníkového šetření byla zpracována četnostní data.

Odchod dětí z domova rodičů ve vybraných zemích střední Evropy

Lucie Hündlová

Přechod do dospělosti, potažmo odchod dětí z domova rodičů, který vychází z pojetí životní dráhy, se dostal do popředí zájmu demografů především na počátku 90. let 20. století. Zvýšení zájmu o koncept přechodu do dospělosti vyvolaly změny v reprodukčním a rodinném chování, které se odehrávaly od počátku 60. let 20. století v západní Evropě. Ekonomické, institucionální, kulturní a další změny a jejich vzájemná interakce vytvářely nový dlouhodobý, nepředvídatelný proces dosažení dospělosti. Již se nejednalo o krátké období s jasně definovanými fázemi, ale o značně heterogenní období životní dráhy. Změny přechodu do dospělosti nebyly ve střední Evropě v této době aktuální. Vybrané státy Česká Republika, Polsko a bývalé Východní Německo nevykazují na první pohled známky značné diverzity. Přesto je zajímavé nalézat určité shody nebo odlišnosti.

Česká republika, Polsko a Východní Německo náležely ke státům bývalého socialistického bloku. Generace lidí narozených v 50. až 70. letech 20. století vyrůstaly v období, kdy sociální a rodinná politika byla realizací socialistického ekonomického plánování. Pochopení realizace sociální a populační politiky do jisté míry vysvětluje možnosti a omezení, která byla v těchto zemích stanovena. Dalo by se předpokládat, že v důsledku shodného politického systému, který určoval po dobu čtyřiceti let společenský a ekonomický vývoj v těchto zemích, bude shledán podobný vývoj procesu přechodu do dospělosti. Sledované země si nicméně přes všechny restriktce za doby působení komunistických vlád do určité míry zachovaly své historicko-kulturní vzorce. Výše zmíněné aspekty ovlivňující životy lidí ve společnosti je možno rozdělit do dvou skupin. Na jedné straně hovoříme o institucionálních faktorech a na druhé straně o dlouhodobém kulturně-historickém vývoji dané země.

Príspevek se zaměřuje na odchod dětí z domova ve třech vybraných zemích střední Evropy. Pro analýzu byla použita data z mezinárodního šetření Fertility and Family Survey, konkrétně se jednalo o ženy narozené v období 1952–1972, resp. 1982.

Cílem příspěvku je zaprvé ukázat jaké faktory mají ve vybraných zemích vliv na odchod od rodičů. Dalším cílem je porovnání časování odchodu od rodičů, a dále zjištění pořadí a časování vybraných událostí přechodu do dospělosti ve vybraných zemích.

Mezi nejvýznamnější zjištění náleží zaprvé to, že v Polsku dochází k odchodu od rodičů později a že přibližně jedna třetina žen neodešla vůbec z domova rodičů. Naopak ve Východním Německu ženy odcházely z domova rodičů v mladším věku. Tato událost byla ve Východním Německu částečně propojena s další událostí přechodu do dospělosti, s první soužití s partnerem, avšak nesouvisela do takové míry s uzavřením manželství. Pro český vzorek žen bylo naopak typické, že odcházely z domova relativně brzy po dosažení plnoletosti. Událost odchodu od rodičů byla však výrazně spjata s prvním soužití s partnerem a zároveň s manželstvím. U všech třech souborů žen bylo zjištěno, že počet sourozenců a vzdělání v době odchodu dětí od rodičů byly faktory se silným vlivem na odchod dětí od rodičů.

Pracovní dráhy žen a mužů v době ekonomické krize

Alena Křížková a Lenka Formánková

Ekonomická krize, jejíž začátek můžeme datovat druhým čtvrtletím 2008, zastihla český trh práce v období pozitivního růstu zaměstnanosti od roku 2004. Nezaměstnanost pak v důsledku krize dosáhla vrcholu v prvním čtvrtletí 2010, kdy Statistický úřad zaznamenal prolomení hranice 10%. Míra nezaměstnanosti v tomto období rostla rychleji pro muže než pro ženy i když ženy převažují mezi dlouhodobě nezaměstnanými. Jednoznačně muži, kteří sice zaměstnání ztráceli častěji, zase nacházeli rychleji zaměstnání nová oproti ženám.

Kromě toho další trendy, které vycházejí ze statistických nebo kvalitativních dat:

- narůstá nejistota (prekarizace) práce žen – ženy zvláště po návratu z rodičovské nacházejí pouze zaměstnání na dobu určitou.
- nárůst nedobrovolných částečných úvazků rychlejší u mužů
- u mužů rychlý nárůst odchodu do důchodu – může to být strategie při ztrátě zaměstnání
- míra zaměstnanosti mladých (15 – 24 let) je významně nižší než je průměr EU 27 a mezi lety 2007 a 2009 došlo k dalšímu poklesu míry zaměstnanosti této skupiny. Mezi lety 2008 a 2009 došlo k výraznějšímu poklesu zaměstnanosti mladých žen (o 1,8%) oproti mladým mužům (o 1,3%) a rozdíl v této míře tak narostl na zhruba 10 p.b. v neprospěch žen.

Zajímá nás, u jakých skupin zaměstnanců docházelo v období ekonomické krize (2008 – 2010) častěji než jindy ke změnám ekonomického statusu ve smyslu přechodu do nezaměstnanosti.

Zaznamenali tyto negativní trendy častěji muži než ženy, jak se zdá ze statistických údajů?

Jaké jsou rozdíly mezi věkovými kohortami mužů a žen?

Je nějak možné zjistit, zda dochází v období krize k nárůstu nezaměstnanosti? Např. vyskytla se častěji u v současnosti nezaměstnaných nebo těch, kdo zaznamenali negativní trendy ve své pracovní dráze (2008 – 2010)?

Životní cyklus a rozpady partnerských vztahů

Hana Maříková a Marta Vohlídalová

Česká republika patří k zemím s nejvyšší mírou rozvodovosti v Evropě. Úhrnná míra rozvodovosti zde v současnosti činí 50 %. Rostoucí oblíbenost nesezdaných soužití, která se stále častěji stávají prostředím, do něhož lidé přivádějí děti, a která bývají ještě méně stabilní než manželství, však naznačuje, že celková míra nestability partnerských vztahů je ještě daleko vyšší, než je ta uváděná pro rozvody. Příspěvek se proto zabývá nestabilitou partnerských vztahů (manželství a nesezdaných soužití) v ČR a faktory, které na ni mají vliv. Pro explanaci tohoto fenoménu přitom využívá různé teoretické přístupy akcentující různé faktory partnerské nestability: tj. teorii individualizace zaměřující se na roli postojů a hodnot, ekonomické teorie (např. teorie sociální směny nebo teorie sociálního kapitálu) zdůrazňující vliv socio-ekonomického postavení partnerů a specifického partnerského kapitálu (jako jsou např. děti nebo společný majetek), a v neposlední řadě rovněž teorii socializace akcentující vliv mezigenerační dědičnosti či zkušenosti s předchozími rozvody nebo rozpady nesezdaných soužití. V našem příspěvku se zaměřujeme na to, zda a jakým způsobem ovlivňují stabilitu partnerských soužití právě tyto různé typy faktorů. Klademe si otázku, zda se liší mechanismus jejich působení v rámci nesezdaných soužití a manželství, v různých generacích či vzdělanostních skupinách etc. K analýze je využita kvantitativní metoda „life-course analysis“, která umožňuje sledovat vývoj závislosti proměnných v čase. Vycházíme z datového souboru z projektu „Životní dráhy 2010“, který zahrnoval 4000 respondentů a jehož sběr proběhl v roce 2010 v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i.

Význam pracovní migrace v procesu přechodu do dospělosti

Alena Pařízková

Současné životní dráhy jsou významně ovlivňovány procesy individualizace a globalizace. Běh života jedince je poskládán z událostí, které na sobě mohou být vzájemně nezávislé, ale také spolu mnohdy interagují. Jedinec se dnes stává konstruktérem vlastní životní dráhy, díky čemuž se ve společnosti projevuje v tomto kontextu nebývalá rozmanitost. Na druhou stranu se volby autorů odehrávají mezi „mantinely“, které jsou společností skrze její instituce nastavovány. Přechod do dospělosti je jednou z významných transic, která ztrácí svou „nalinkovanost“ a stává se stále flexibilnější a komplexnější. Nicméně, stále je možné v tomto procesu identifikovat pět základních životních zkušeností, které slouží jako symbolické zlomové body na cestě do dospělosti. Jedná se o opuštění domu rodičů, dokončení školy, vstup na pracovní trh, sňatek a rodičovství.

Prezentované závěry jsou tvořeny na základě dvouletého kvalitativního výzkumu uskutečněného ve Velké Británii v letech 2008 a 2009. Analýzou hloubkových rozhovorů se 48 českými migranty a migrantkami hledám odpovědi na otázku, jaké místo v jejich cestě do dospělosti zaujímá zkušenost s pobytem a prací v cizině.

V prezentaci ukazují, jak se participace na mezinárodní migraci může stát významným nástrojem cesty do dospělosti skrze opuštění rodičovského domova a získání finanční nezávislosti. Migrace zvýrazňuje prožitek této fáze přechodu do dospělosti, neboť znamená intenzivnější odpoutání jedince od rodinného zázemí. Pracovní migrace může být také efektivní cestou, jak skrze vstup na trh práce cílového prostoru získat dostatečný příjem pro uspokojení potřeb. Tato samostatnost a nezávislost ale nemusí vyústit v založení vlastní domácnosti a rodiny. Rodičovství (nikoli partnerství/manželství) je jediným krokem přechodu do dospělosti, jehož realizace je dle výpovědí konverzačních partnerů/ek oddalována. Nicméně ani tato „nedokončenost“ transice do dospělosti nebrání migrujícím definovat se jako dospělý/á, což se děje právě na základě prožité migrační zkušenosti. V rozhovorech lze ale také identifikovat opačné vnímání pobytu v cizině. Právě odkládání založení vlastní domácnosti a rodiny pro ně ponechává celkový proces transice do dospělosti otevřený a umožňuje některým jedincům oddalovat „ten dospělý“ život.

Proměna participace v rodině v souvislosti s odchodem do důchodu

Marcela Petrová Kafková

Stáří a stárnutí v současnosti zaznamenalo výraznou proměnu. Dominantním diskurzem proměněné podoby stárnutí se stal koncept aktivního stárnutí. V jeho rámci se objevuje silný akcent na individuální odpovědnost každého za kvalitu vlastního života i přímo na podobu vlastního stáří. Podporováno je zachování aktivní participace v rodině, komunitě, veřejném i soukromém životě obecně. Tato participace má zajistit lepší podmínky života i přes stárnutí jedince. Je proto podstatné se ptát, jak je tato participace ovlivněna přechodovou událostí odchodu do důchodu. Jinými slovy, jak se mění participace jedince v závislosti na jeho životní dráze. Koncept aktivního stárnutí je v praktické rovině často spojován zejména s prodloužením aktivity na trhu práce případně s podporovou volnočasových aktivit seniorů. Participace stárnoucího avšak soběstačného jedince v rodině je oblast značně opomíjená, přitom právě rodina hraje v případě potřeby pomoci klíčovou roli.

V svém příspěvku se budu věnovat participaci v oblasti rodiny a mezigenerační solidarity a její proměně v závislosti na stárnutí jedince. Využiji k tomu především data z Evropského výzkumu hodnot (European Values Study, EVS). Ten v České republice proběhl už třikrát a to v letech 1991, 1999 a 2008 a jde o reprezentativní šetření české dospělé populace (reprezentativní pro věk 18+). Longitudiální povaha dat, i když se nejedná o panelové šetření, mi umožní sledovat proměnu této participace od počátku ustavování demokratické společnosti v České republice až po současnost. Rodinné vazby a participace budou zkoumány nejen z hlediska proměny v čase, ale právě z hlediska vlivu životního běhu. Tématu se nebudu věnovat jen z pohledu vykonávaných aktivit, ale i z perspektivy rodinných hodnot.

Rodičovství v adolescenci z perspektivy mladistvých matek

Pavla Skasková

Tranzit od adolescence k dospělosti tradičně vede skrze několik klíčových životních událostí-ukončení studia, ukotvení na pracovním trhu, stabilní partnerský vztah, sňatek, vybudování vlastní domácnosti, založení vlastní rodiny. Co když ale někteří jedinci chronologii těchto kroků nenásledují a v jejich osobních životních drahách dojde k značně odlišnému pořadí sledu událostí?

Věk české ženy, která se rozhodla stát matkou, v posledních letech stoupá. Podle údajů Českého statistického úřadu byl v roce 2010 průměrný věk prvorodičky 27,6 let. Na druhém pólu stojí však matky, jejichž věk s demografickým trendem nekoresponduje – nezletilé matky. V roce 2009 se v ČR narodilo celkem 924 dětí matkám ve věku do 18-ti let. Jaké jsou tyto mladé ženy, spojuje je i jiný aspekt konstrukce identity než prožívané mateřství? Je počet nezletilých matek a jejich životní situace zrcadlem sexuálního rizikového chování, nekvalitní prevence reprodukčního zdraví, oslabení funkce nukleární rodiny, odrazem sociokulturních proměn společnosti či má stěžejní roli zcela jiný aspekt?

Sdělení empirické povahy, s použitím kvalitativní metodologie, prezentuje psychologickou sondu do života dívek, které přijetím role matky před dosažením své plnoletosti překračují aktuálně definovaný sociálně konstruovaný úzus. Snaží se hledat odpovědi na otázky, jaký byl jejich proces rozhodování při zjištění gravidity, jak se na roli matky připravovaly, co jim pomáhalo a co naopak situaci ztěžovalo, znejišťovalo je, jak prožívají a v neposlední řadě v jakých intencích hodnotí své brzké rodičovství.

Životní dráhy pohledem dětí: Postav dům, zasad' strom a zplod' syna pro 21. století

Lenka Slepíčková a Michaela Bartošová

Z hlediska teoretiků pozdní modernity (Beck, Bauman, Giddens) je podoba současných životních drah závislá na požadavku individuálně konstruovat svou biografii a z tohoto důvodu se často mluví o jejich destandardizaci, individualizaci, zvrátitelnosti nebo absenci jednotlivých fází, ztrátě jasné chronologie. V oblasti rodiny se tyto změny projevují různorodostí rodinných uspořádání nebo i preferencí nerodinných uspořádání blízkých a intimních vztahů. Rodinný život často opouští společný prostor jedné domácnosti a jeho udržování se stává závislým na vůli jednotlivých členů a ochotě investovat do jeho koordinace a plánování. Postmoderní nebo pozdně moderní společnost je charakterizována jako společnost vysoce individualistická, jedinci jsou nuceni vytvářet a uspořádávat své biografie sami a proměnlivost a rozmanitost rodinných uspořádání, v nichž jedinec během svého života žije, tento požadavek ještě zesiluje. Badatelé zabývající se pozicí dítěte ve společnosti zdůrazňují, že ani ony nejsou vyňaty z obecného požadavku postmoderního diskurzu na individuální reflexivní práci na vlastní biografii (Moxnes 2003), a že mají mnohem větší schopnost aktivně řídit, směřovat a konstruovat své životní zkušenosti, než jim dosavadní výzkumnická praxe přiznává.

Příspěvek vychází z výzkumu, aplikujícího nové paradigma v sociologickém zkoumání dětství a rodiny, které zdůrazňuje kapacitu dětí a mladých lidí činit své vlastní volby a vyjadřovat vlastní myšlenky. Přistupuje k dětem jako k nezávislým aktérům, participantům na rodinném i veřejném životě a individuálně reflektujícím bytostem. Jeho cílem je zkoumat, zdali a jakým způsobem děti konstruují své individuální životní strategie, jak participují na vztazích a jak vyjednávají svou pozici v rodině i mimo ni. Výzkum sleduje, jak děti různého věku konstruují své budoucí životní dráhy a jak v této souvislosti reflektují své dosavadní rodinné i jiné zkušenosti. Ve výzkumu se ptáme na to, do jaké míry proniká pozdně moderní podoba životních drah jako individuálně konstruovaných a pozdně moderní rodiny jako proměnlivé a nabývající různých forem i obsahů do dětské zkušenosti. Výzkum probíhá v prostředí základních škol a zahrnuje dvě věkové skupiny dětí – 10 a 14 let. Jako nejvhodnější pro zachycení dětské zkušenosti jsme zvolili kvalitativní metodu, pomocí které jsme schopni zachytit dětské vnímání rodiny a rolí v rodině do hloubky, popřípadě nashromáždit nové poznatky pro realizaci dalších výzkumů. Pro sběr dat jsme využili inovativní a adaptabilní techniky založené na dětských dovednostech, jako je kreslení, grafické zobrazování rodinných a vztahových struktur, psaní slohových prací, a další. Clark and Moss (2001) nazývají toto pojetí metodou mozaiky (mosaic method), kdy využíváme množství samostatných technik (verbálních i vizuálních) a nashromážděná data analyzujeme společně za účelem vytvořit určitou mozaiku jako způsob hledání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku. Výzkum je tedy nejen tematickou, ale i metodologickou výzvou, a jeho průběh může přinést zajímavé závěry nejen o dětském vnímání životních drah, ale také o způsobech zkoumání dětí jako nezávislých sociálních aktérů.

Literatura:

Moxnes, K. Children coping with parental divorce: what helps, what hurts? In Jensen, A.-M., McKee, L. (eds). *Children and the Changing Family. Between Transformation and Negotiation*. London: RoutledgeFalmer, 2003. s. 90 – 104.

Clark, A. and Moss, P. *Listening to young children: The mosaic approach*. London: National Children's Bureau, 2001.

Nesezdaná soužití v české společnosti – náhrada manželství nebo jeho předstupeň?

Anna Šťastná a Jana Paloncyová

Článek se zaměří na analýzu prvního partnerského soužití mužů a žen v České republice s důrazem na změny v rodinném chování patrné od 2. poloviny 90. let. Pozornost bude věnována otázce, zda nesezdaná soužití v kontextu snižující se prvnosňatečnosti nahrazují manželské soužití. Analyzován bude typ prvního partnerského soužití (nesezdané soužití versus přímý sňatek) a vyústění nesezdaných soužití (uzavření manželství, rozchod, dlouhotrvající partnerský vztah). Na základě posledního sčítání lidu se zdá, že počty osob žijících v nesezdaném soužití výrazně nekompensují pokles počtů osob žijících v manželství zaznamenaný v průběhu 90. let. Data z Generations and Gender Survey z roku 2008, využívaná v článku, překonávají metodologické nedostatky dat sčítání o typech partnerského soužití a svým charakterem umožňují získat informace o retrospektivní partnerské dráze v kontextu ostatních životních událostí. Lze se domnívat, že výrazné změny v partnerském chování neprobíhají ve všech vzdělanostních skupinách identicky, rozdíly lze předpokládat i z hlediska genderu. Vzhledem k rostoucímu podílu dětí narozených mimo manželství bude analyzován také vliv počtů a narození dítěte na partnerské strategie. S ohledem na charakter dat a výzkumné otázky budou použity metody event-history analýzy. Využity budou zejména metody konkurujících si rizik (vstup do kohabitace/manželství, ukončení kohabitace sňatkem/rozchodem).

Integrace migrantů v České republice pohledem integrovaných

Michal Trousil

Příspěvek se zabývá vlivem migrace z tzv. třetích zemí, tj. z odlišných geokulturních civilizačních sfér a jejich civilizací (pravoslavná civilizace, arabská sunnitská civilizace, tibetsko-mongolská lamaistická buddhistická civilizace, zadoindická hínajánová buddhistická civilizace a balkánský transregion), na vývoj životních a partnerských drah oslovených migrantů. Teoretické zakotvení problematiky je podloženo výsledky kvalitativního šetření mezi cizinci žijícími mimo velká města (Prahu, Brno, Ostravu), kde mají buď méně pracovních příležitostí, nebo nižší šance na zapojení do již existujících etnických společenství a tedy i ztíženou možnost adaptace.

Text se snaží zodpovědět základní výzkumné otázky: Jaké sociální a kulturní problémy příchod do České republiky, jako přechodové období v životě člověka z jiné geokulturní civilizační sféry, přináší? Kdo a jak pomáhá či pomáhal problémy příchozích žijících v menších městech řešit či dopomohl k jejich integraci? Jaké klíčové faktory lze pohledem „integrovaných“ migrantů označit pro integraci cizinců za rozhodující?

Proměny péče v kontextu globální ekonomiky

Kamila Voštová

Ve vyspělých kapitalistických zemích došlo v průběhu několika posledních desetiletí díky politickým, ekonomickým, sociálním a kulturním změnám k mohutnému vstupu žen na pracovní trh. Modernizační procesy restrukturovaly i práci v domácnosti. Pečovatelské služby, dříve zajišťované v rámci rodiny, jsou zde v rostoucí míře zajišťovány pomocí placené pracovní síly. Soudobými chůvami, hospodyněmi a ošetřovatelkami jsou nezdědka migrantky z méně rozvinutých zemí mající vlastní rodinu, kterou jsou schopny ekonomicky zabezpečit právě skrze práci v zahraničí. Díky geografické vzdálenosti jsou nuceny péči o domácnost, děti a jiné závislé členy rodiny zajistit buď prostřednictvím zaměstnání ženy z ještě chudší domácnosti či země, anebo pomocí příslušníků rozšířené rodiny. Napříč regiony a státy tak vznikají řetězce péče zrcadlící ekonomickou hierarchii a reprodukcí nerovnosti na základě genderu, třídy, rasy a národnosti.

V příspěvku se zaměřím na otázky, jakým způsobem souvisí zvyšující se poptávka po zajištění reprodukčních činností prostřednictvím placené pracovní síly v domácnosti se současnými proměnami životních drah aktérů ve vyspělých státech a na vztah migrace a de-standardizace životních drah těch, kteří vycházejí této poptávce vstříc.

Nejdříve nastíním změny v sociální organizaci péče v transnacionálním kontextu a hlavní „push“ a „pull“ faktory ženské migrace. Poté představím koncept „globálních řetězců péče“ („global care chains“) a uvedu hlavní body jeho kritiky. Na základě řady zahraničních studií zabývajících se uplatněním migrantek v oblasti sociálních služeb pak popíši konsekvence komodifikace a „outsourcingu“ péče na životní dráhy aktérů na obou stranách řetězců péče. Pozornost přitom věnuji zejména dopadům migrační zkušenosti žen a externí péče o děti a domácnost na podobu mateřství, rodinné vazby a genderové uspořádání.

Dneska tak bydlí každý. Spolubydlení jako typický průvodní jev postadolescence

Karolína Vránková

Jedním z kroků, které ohraničují životní fázi postadolescence, je odchod od rodičů a založení vlastní domácnosti. Často se však jedná o domácnost sdílenou s dalšími lidmi. Je to běžné přinejmenším u některých sociodemografických skupin. Podle reprezentativního výzkumu mezi 16370 studenty bydlí ve společných bytech (německy Wohngemeinschaft, zkráceně WG) 26 procent německých vysokoškolských studentů (*Die wirtschaftliche ...* 2010). Otázka tedy zní: je sdílené bydlení charakteristický průvodní jev postadolescence? Představuje nový stupeň na dráze bydlení?

Přestože tato forma bydlení není ojedinělá, nebylo jí dosud v rámci sociálněvědných výzkumů věnováno příliš pozornosti. Kvantitativních dat k tématu je málo. Proto jsem se rozhodla význam tohoto typu bydlení zkoumat kvalitativně, a to z perspektivy samotných účastníků. Jaký význam má tato forma bydlení pro ně? Jaké benefity jim tato forma životní praxe přináší? A nakonec v důsledku: považují ji oni sami za typickou pro životní fázi postadolescence? Vycházet budu ze svého terénního výzkumu, který jsem realizovala v Berlíně v akademickém roce 2009/ 2010. V rámci tohoto výzkumu jsem provedla několik hloubkových rozhovorů a provedla textovou analýzu internetových diskuzí na toto téma na německých, a pro srovnání též okrajově na českých webech.

Sdílení bydlení má svou ekonomickou logiku, má ale také řadu dalších sociálních funkcí. Často přesahuje fyzický prostor bytu. Sami účastníci pak opakovaně prohlašují svůj život ve WG za formující zkušenost, podstatný průvodní jev své postadolescence. Některé výroky dávají tušit, že to může ovlivnit i jejich pozdější představy o bydlení. Jednota rodina - obydlí se považuje za typickou pro moderní dobu (Häußermann a Siebel 2000). V Německu však můžeme vidět tendenci k experimentům se sdílením při bydlení i mezi lidmi v pozdějších životních fázích. Stanou se obyvatelé WG nositeli nových modelů bydlení? To zatím nelze říct. Jejich úvahy o bydlení jsou nicméně odlišné od toho, co celá moderní epocha považovala za nejsamozřejmější standard.

Literatura

Die wirtschaftliche und soziale Lage der Studierenden in der Bundesrepublik Deutschland 2009. 2010. Berlin, Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung. S. 398

Häußermann, H., Siebel, W. 2000. *Soziologie des Wohnens.* Weinheim, Mnichov: Juventa Verlag, S.

Změny pracovní dráhy v důsledku mobbingu: příběhy z vědy i odjinud

Kateřina Zábrodská

Mobbing (nebo také šikana na pracovišti) označuje opakované hostilní chování v pracovním kolektivu zaměřené na jednu nebo více osob, které shledávají obtížným se tomuto chování bránit. Jedná se o dlouhodobý proces sociální exkluze a stigmatizace jedince, jehož terčem jsou velmi často osoby vstupující na trh práce. Tyto osoby představují rizikovou skupinu z důvodů své nízké pozice v organizační hierarchii, nedostatku zkušeností a kontaktů a neznalosti poměrů v dané organizaci. Příspěvek na základě vybraných příběhů obětí mobbingu (zejména v akademickém prostředí) ukazuje, že mobbing představuje klíčovou životní událost, která iniciuje zásadní změny pracovní dráhy, a to změny jak negativní, tak také pozitivní. Popisuje různorodé způsoby, jimiž se mobbing promítá do pracovních drah akademických a neakademických pracovníků/nic, a to v kontextu souhry dalších faktorů, zejména genderu, věku, rodinné situace, pracovní pozice a oblasti pracovního uplatnění. Autorka zároveň ukazuje, že mobbing a reakce na něj jsou neoddělitelně provázány s dominantními praktikami a režimy akademické práce, v současnosti zejména s rozmachem neoliberálního režimu podporujícího flexibilizaci, individualizaci a komodifikaci práce. Příspěvek je založen na analýze 37 narativních interview s oběťmi a svědky mobbingu působícími na českých vysokých školách a výzkumných institutech.